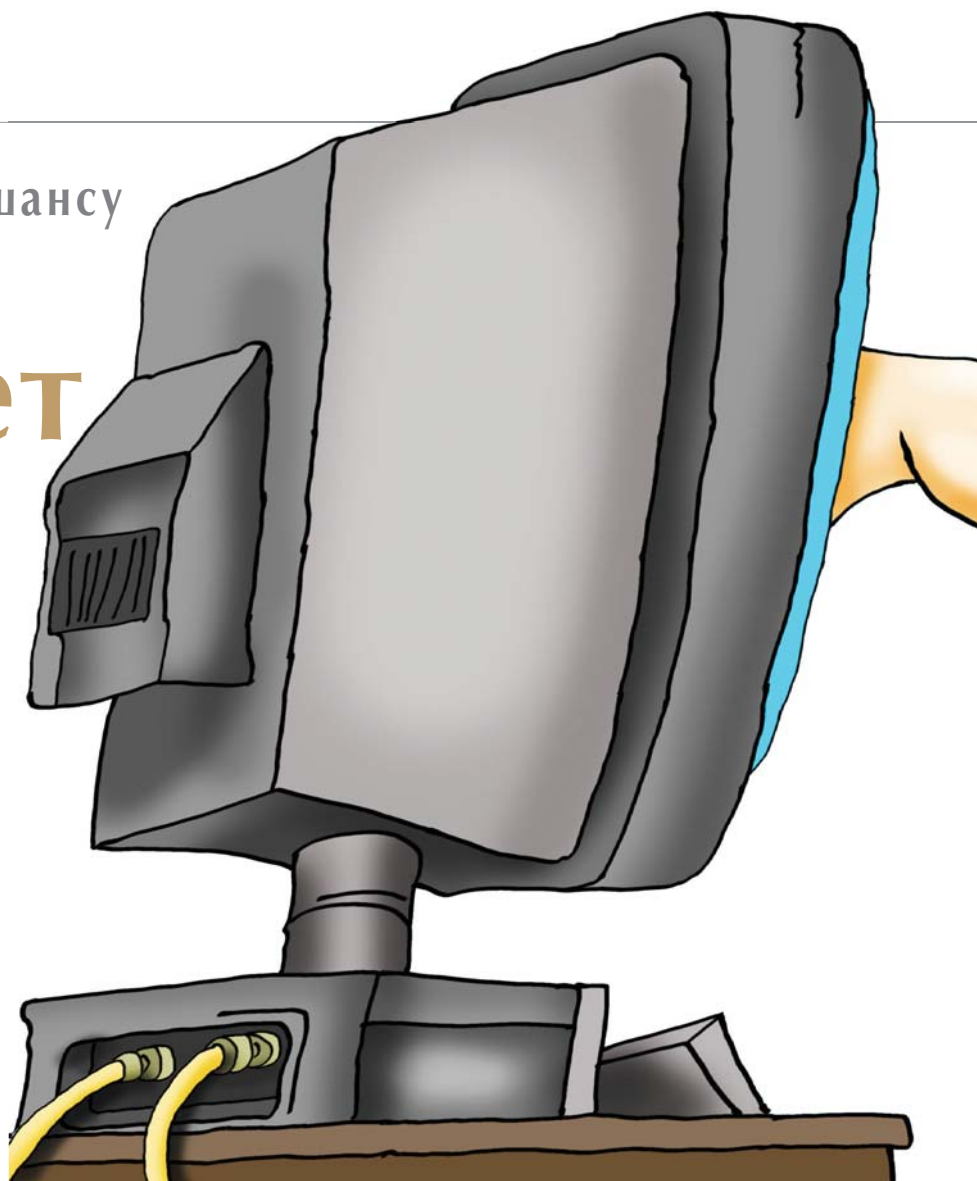

Има ли приватност шансу
на глобалној мрежи

Интернет памти вечно

Није неопходно да будете звер или да је напољу снег па да оставите траг. Није потребно чак ни да то желите. Напротив. Остављате га, а да тога и нисте свесни, немате представу ко вас прати и какве су му намере. Сваки клик је забележен и непогрешиво води до вас. Да ли је, стога, песимизам реалност или су опрез и едукација довољна брана од могућности злоупотребе нових технологија у угрожавању приватности, покушао је да одговори и Округли сто Друштва за информатику Србије, одржан половином септембра у Привредној комори.

Колико (и коме) вреди рачун – потврда о картицом плаћеним кондомима на путовању, на име угледне и ситуиране даме која путује без мужа, запитао се недавно један корисник Твитера. Има ли право поменути Београђанка да њена интима остане само – њена?

Да ли је приватност, као загарантовано грађанско право, у условима масовног остављања података на интернету, данас угрожено више него икада и има ли наде да ће одолети нападима тековина савремене цивилизације?

Човек од стакла

Човек овог времена је од стакла, све о њему може да се сазна добрим повезивањем база података, каже др Мирјана Дракулић, професорка Факултета организационих наука у Београду.

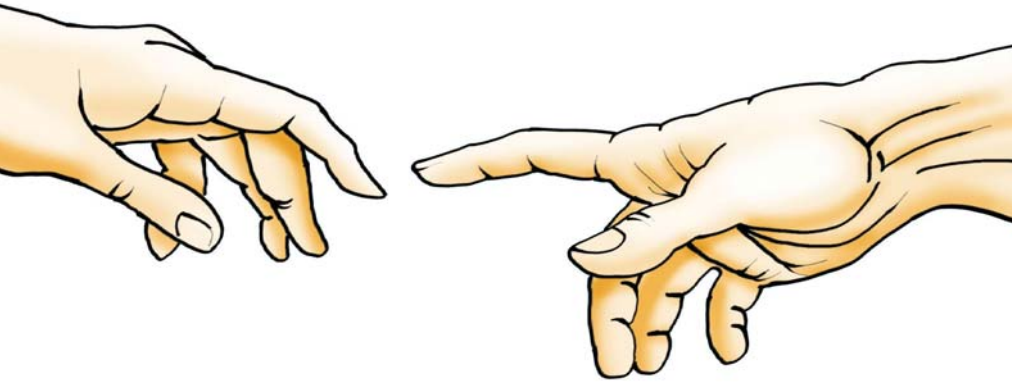
– Ми више нисмо сами, сви нам гледају у кућу, кревет, тањир, а ко зна коме све сервери с нашим подацима

стоје на располагању. Све то чека регулацију. Чека одговор државе, задужене да нас заштити.

Живимо информатичко доба, доба интернета. Нико од нас не може бити активни део друштва а да иза себе не оставља неки траг. И само је привид да је то ствар слободе избора, сматра Родољуб Шабић, повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности.

– То није ствар слободе избора, то је заблуда. Нема избора. Траг често много говори о нама. Омогућава потпуно креирање нашег профила. Зато је значајно, без панике и узнемирења, уважавајући значај феномена какав је интернет, као и феномен електронских комуникација, јер је то непроцењиво вредно цивилизацијско достигнуће које је све наше ресурсе мултипликовало, бити свестан да су и ризици умножени – уверен је повереник.

Он такође истиче да не треба ни говорити шта данас у модерном свету значи феномен крађе идентитета, али да једна реална и одговорна др-

жава треба да се постави на одговоран начин, предузиме мере ради заштите приватности својих грађана, колико год је то могуће.

Према његовим речима, крајње поједностављено, то подразумева бар три чињенице.

– Пре свега, одговарајући нормативни оквир, прописе који би инкорпорирали стандарде које је демократски, развијени, моћни и богати свет препознао као колико-толико ефикасна средства. Затим, реалне механизме, дакле државне институције спремне да у реалном животу обезбеде примену стандарда и, треће, вероватно најважније, изузетно опсежан процес едукације. Заправо, стварање јасне представе о чему ми уистину причамо, јер јако је много неразумевања и ризици се олако потцењују – каже повереник Шабић.

А шта држава заиста чини како би заштитила приватност појединца?

Пре две године Влада је, под јаким притиском повереника за заштиту података о личности, усвојила Стратегију која подразумева мере државе у тој области, те одредила рок од три месеца да се донесе Акциони план који би све то конкретизовао. Међутим, План до данас није усвојен! Све је остало мртво слово на папиру. Неупотребљиво. Прегажено ултрабрзим временом информатичке цивилизације.

Сувишно је и рећи да Србија, на пример, нема Закон о видео-надзору, а окружује нас стотине хиљада каме-

ра. Родољуб Шабић као један од „великих проблема“ наводи да институција коју он води, а задужена је да иницира пуно тога у тој области, већ седам година ради без елементарних ресурса, па се све одвија успорено и „уз помоћ штапа и канапа“.

– Недостаје нам едукација о заштити приватности. Ми немамо ниједан озбиљан покушај да урадимо нешто на том плану. Земље сличне нама, попут Словеније, својевремено су мењале школске програме у основним школама да би деца објашњавале шта је заштита приватности, шта је приватност уопште и које су конвенције неодговорног односа према томе – објашњава повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности.

Генетска приватност

Професорка Мирјана Дракулић истиче да се током недавног боравка у Словенији уверила да су наши суседи отишли много даље него што смо мислили у области заштите личних података, а да и нас, као и остале, неминовно чека електронска управа, здравство и образовање на које никако нисмо спремни.

– Префикс „Е“ налази се, или ће се ускоро налазити у готово свакој сфери нашег живљења, а те области нисмо успели да заштитимо када се говори о појединцу и његовој приватности. Задржали смо се на тексту Закона о заштити података о личности,

где смо понешто дефинисали, уз општу Уставну одредбу. Ни корак даље од тога – наводи проф. Дракулић.

Када је реч о увођењу електронског здравства, као једне од „Е“ области, отворено је питање медицинске и генетске приватности о којима се данас у Европи доста полемиче, због врло извесне могућности да послодавци по глобалној мрежи траже генетске предиспозиције својих запослених. Неозбиљно је сматрати да је таква реалност далеко од нас, а ми, како тврди професорка ФОН-а, немамо заштиту од таквих појава.

– Поједини послодавци сматрају да имају право на део приватности својих запослених због посла који им дају. Рецимо, о генетској приватности у Европи се води жучна дебата и раде се студије, док се код нас о томе мало зна, иако нам предстоји суочавање са тим.

Више од десет милиона крађа идентитета или спречених покушаја прошле године у свету дало је почињеницима идеалну прилику за злоупотребе у домену електронског здравства, јер су са здравственом картицом користили услуге по целој Унији, па је велики проблем био пронаћи и процесуирати такве случајеве. И у свету, а поготову код нас, процесуира се врло мало, или нимало кривичних дела из области злоупотребе података о личности, потврђује професорка Дракулић.

– Заштита интелектуалне својине, процесуирање порнографије и педофилије – има таквих случајева који се воде, али за дела која се односе на информациону приватност било је заиста мало поступака. А премрежени смо камерама и све о нама може да се сазна, институције не постављају оквир који би нас заштитио, као да не постоји свест о томе да нам је приватност угрожена – каже професорка.

Плаћање „бесплатних“ сервиса

Сопствена приватност је данас на интернету валута којом плаћамо бесплатне услуге, сматра Војислав Родић, власник интернет провајдера „Инет“ и председник Скупштине регистара српских интернет домена.

– Интернет памти вечно, све што сте икада урадили. Сваки клик! Било на нашем рачунару или серверу у фирми. Пажљиво пратим, многи су већ опрезни када дође до попуњавања неког формулара на интернету. Јер то је цена коју плаћате својом вољом – каже експерт за глобалну мрежу.

Просечни корисник није свестан колико даје у тој чудној размени, али скоро да је извесно да најчешће даје више него што добија. У коцкарницама увек добија казино. Тако и овде, главни бенефит носи онај који је лансирао неки сервис, сматра Родић.

– Основно је питање како објаснити младима, тинејџерима, да све оно што данас ураде на глобалној мрежи – стоји непрекидно. Остаје у вечности. Откако смо били мали, па десети рођендан, па ми голи у кадици, гумена лопта, свећице, па онда концерти и слике првих пијанстава... Замислите данас, долазите на разговор за посао. И узалуд „нафиловани“ сивијеви и фотографије обрисане пре десет година. Такви садржаји су већ хиљаду пута дељени међу фејсбук пријатељима и, практично су неизбрисиви – истиче власник „Инета“.

Данас у свету, а све више и код нас, кадровици у фирмама темељно проверавају податке о личности и није извесно да ће имати разумевања за наше младачко понашање и револуционарне ставове о свакодневици.

Родић иде и корак даље у постављању нивоа сопствене контроле, па истиче да је све што је онлајн – доступно свима.

– Све што је у бинарном облику негде похрањено, потенцијално је већ „добило ноге“. Ко жели потпуну приватност, прво нек извади батерију из паметног телефона, баца је тамо где јој је место и нека користи само фиксну аналогну телефонску линију, никако дигиталну.

Пристап на основу одлуке суда

Посебан проблем представља заштита електронских података о личности који се налазе у базама података наших мобилних провајдера. Устав Републике Србије, као и регулатива надаље, строго ограничава пристап таквим садржајима, али пракса говори другачије.

– Сваки наш мобилни оператер зна кога смо звали, ко је нас звао, коме смо слали или примили есемес – каже Родољуб Шабић и додаје да провајдери такве податке складиште дванаест месеци уназад. Њима би се, према Уставу, могло пристапити искључиво на два начина –

један је кривични поступак, а други заштита државне безбедности. И само по једном основу – на основу одлуке суда!

– Акција коју смо недавно спровели показала је да се поменути подацима приступа на различите начине, по врло различитим основама, а некад и с непознатим разлозима. У појединим ситуацијама и без одлуке суда. То јесте нешто о чему заиста морамо да размишљамо док још није касно. Користи се ауторитет моћи а не закона, па се до података долази нелегално. На-

рочито осетљиви подаци би, притом, требало да уживају нарочиту заштиту – сексуална оријентација, здравствено стање и слично.

Заиста смо у великом заостатку кад је реч о заштити података о личности, јер држава сеје илузију да о томе размишља, али не постоје озбиљни докази о томе, каже Шабић, уз податак да је видео да једна детективска агенција јавно оглашава да се бави провером података о личности, што је „просто невероватно“.

Данас би готово сваку тинејџерку било срамота да кроз центар Београда прође у купаћем костиму, али јој зато није проблем да је у том издању види пет хиљада фејсбук пријатеља кад год пожели.

За разлику од тога – избора из незнања, од неких других ствари, живећи међу данашњим људима, не можемо побећи, јер докле ћемо стићи ако без краја државним органима постављамо питање шта ће, рецимо, вртићу у који нам дете иде одговори на педесет питања о нама, нашем образовању, статусу, навикама и потребама – пита се повереник.

Шта је решење? Односно, има ли га?

До решења ћемо сачекати, али препоруке су прецизне – јасна и функционална законска регулатива, воља државе да је спроведе, циљана едукација и опрез. Лична одговорност јесте кључна, и то исти онај ниво који имамо у непосредној комуникацији, истичу саговорници одреда.

У сваком тренутку бити свестан својих поступака и научити живот у новом окружењу. Свако треба да преузме одговорност. Без технологија не можемо, али ни без приватности.

Технохрате (некад су се тако називали) би нам препоручиле да се препустимо чарима прогреса, док би опрезни понављали да је поверење нарушено, како с разлогом провејава страх, те да никоме не треба веровати и да треба учинити све да нас не покраду.

Као у свему – кад дође ветар неко разапиње једра, а неко гради зидове.

Избор је, дакле, на нама самима. ■

Владимир ВЈЕШТИЋ

НАЈТРАЖЕНИЈИ ПОДАЦИ О СКЛОНОСТИМА

Подаци о нашем понашању, навикама, склоностима много су занимљивији сервисима од статичких података о личности. Значајни су власницима сервиса које ми користимо, јер их могу продати као анализу тржишта или по сличном основу.